

Mitä yhteisötyö on?

Kati Närhi

Jyväskylän yliopisto

Rakenteellisen sosiaalityön
foorumi: Yhteisösosiaalityö

29.10.2024

HYVAKS

Esityksen asialista

- Mitä yhteisö on?
 - / Monitulkintaisuus haasteena
- Mihin yhteisö on vastaus sosiaalityössä?
 - / Kriittinen ja rakenteita muuttamaan pyrkivä ja kansalaisyhteiskuntaa korostava perinne taustalla – yhteisöllinen muutostyön perinne
- Mitä yhteisötyö/yhteisösosiaalityö on?
 - / Yhteisötyö – laaja ymmärrys tietynlaisesta yhteisyyttä korostavasta vuorovaikutuksesta/toiminnasta
 - / Yhteisösosiaalityö – miten yhteisöjä hyödynnetään sosiaalityön ammatillisessa toiminnassa
- Mitkä tekijät haastavat ja mahdollistavat yhteisötyötä esim. hyvinvointialueiden palveluissa?
 - / Organisaation 'yhteisöstrategian' motiivin läpinäkyvyys ja jäsentäminen
 - / Miten yhteensovitetään vallitsevan 'hallintoideologian' ja sosiaalityön muutostyön perinteen yhteisötyötä eri tavoin ymmärtävät näkökulmat?

Mistä puhutaan kun puhutaan yhteisöistä?

- Yhteisöllisyys voidaan käsittää ideana, tavoitteena tai utopiana tietynlaisesta vuorovaikutustavasta (Lehtonen 1990).
- Arkisessa keskustelussa tai poliittisessa retorisessa puheessa yhteisön positiiviset mielikuvat
 - Yhdessäolo, yhteisyys ja vuorovaikutus, yhteisöllisyyden kokemus perustavanlaatuisia inhimillisyyteen liittyviä asioita
- Yhteisö ja yhteisöllisyys nähdään usein vastauksena nykyhetken ongelmiin – ratkaisu yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen haasteisiin?
 - Yhteisöllisyyteen liittyy toive siitä, että tulevaisuus voisi olla parempi (vrt. nykyinen kilpailuyhteiskunta, yksilön vastuu).
- Yhteisön käsite monimerkityksellinen, sopii ristiriitaistenkin (myös poliittisten) tarkoitusperien ajamisen välineeksi

Mistä yhteisöllisyys muodostuu?

Lehtonen (1990)

- Yhteisö: ihmiset ovat *liittyneet yhteen* ja ryhtyneet *yhteistoimintaan* elinehtojensa parantamiseksi samalla, kun *päätösvalta* toiminnasta ja käytössä olevista toiminta-resursseista on *yhteisöllä*, jonka *hallintaan kaikki yhteisön jäsenet osallistuvat* jäsenyytensä myöntämällä oikeutuksella.
- 1. Yhteisyys *vuorovaikutuksessa kehittyvänä* ilmiönä. Jäsenten ryhmäidentiteetti muotoutuu konkreettisen toiminnan seurauksena ja tuloksena voi olla *toiminnallinen yhteisö*.
- 2. Yhteisyys *tietoisuudessa vahvistuvana* yhteenkuuluvuuden tunteena, jonka tuloksena kehittyy *symbolista yhteisyyttä*.
- Kriittisiä tekijöitä:
 - / Vapaaehtoisuus
 - / Demokraattisuus ja tasa-arvoisuus
 - / Toimintavapaus
 - / Luottamus
 - / Yhteiset intressit - tavoitteiden tulee olla jäsenten hyväksymiä.
- Mitä eri tekijät tarkoittavat julkisen sosiaalityön kontekstissa?

Sosiaalityön suhde yhteisöihin

(Eräsaari 2016)

- Ammatillinen (moraali)yhteisö, jonka toiminta perustuu samalle ammattietiikalle, arvoille ja missiolle/tavoitteille
 - Yhteisö arvojen 'suunnannäyttäjänä'
- Työyhteisöt, joissa organisaatio määrittelee ammattiyhteisön toiminnan reunaehdot
 - Yhteisö mission/toiminnan konkretisoijana
- 'Kohdeyhteisöt': Sosiaalityöntekijän tehtävänä tulkita lakeihin sisältyvää yhteiskuntamoraalia (esim. lastensuojelulakia) – tuki ja kontrolli
 - Mikä on yhteisössä 'normaalia'?
 - Yhteisöt 'työvälineenä' tavoitteiden saavuttamiseksi (kenen tavoite?)

Mihin yhteisö on vastaus sosiaalityössä?

- Sosiaalityön klassiset toimintatasot/ työmenetelmät
 - / Yksilö- ja perhekohtaiset menetelmät (mikro)
 - / Ryhmätyö (meso)
 - / Yhteisö- ja rakenteellinen työ (makro)
- Yhteisöllisen muutostyön perinne (Toikko 2005)
 - / Kansalaisliikkeiden ja setlementtiliikkeen työtavat
 - / Taustalla 'radikaali' ja kriittinen Jane Addamsin traditio, jossa korostetaan *kansalaisuutta* ja kansalaisyhteiskunnan toimintaa, *sosiaalisten ongelmien rakenteellisia syitä* ja epäkohtien korjaamista *yhteiskunnan olosuhteita muuttamalla* (Roivainen 2008).

Yhteisöllisen muutostyön perinne

(Toikko 2005)

- Kriittinen suhde yksilökohtaisen työn perinteeseen
 - / Ongelmat johtuvat olosuhteista eivät niinkään yksilöstä
 - / Yhteiskunnallisia ongelmia ei tule henkilökohtaistaa
- Kritiikki asiakkaan sopeuttamisesta vallitsevan yhteiskunnan vaatimuksiin
 - / Sosiaalityö toimii osana järjestelmää
 - / Tuetaan vallitsevan yhteiskunnan rakenteita, jotka tuottavat tai ainakin ylläpitävät sosiaalisia ongelmia
- Tärkeää mahdollistaa yksilön ja yhteisön osallistuminen keskusteluun ja toimintaan
 - / Ei ratkaisuja ongelmiin vaan keskustelun herättäminen
 - / Onnistunut/tasavertainen dialogi yksi tapa ratkaista ongelmia
 - / Empowerment/Valtaistuminen

Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset (Koskinen 2003)

- Keskustelu yhdyskuntatyöstä metodina käynnistyi suuren muuton yhteydessä 1960-luvun loppupuolella
- Kehitettiin voimakkaasti ruotsalaisten vaikutteiden pohjalta 1970-luvun loppupuolella ja se laajeni ja vakiintui 1980-luvulle tultaessa.
- Alueellinen sosiaalityö, yhdyskuntatyö ja rakenteellinen sosiaalityö – vaikutteita myös brittiläisestä community workista
- Yhteisöajattelun kannalta suomalainen sosiaalihuoltolainsäädäntö 1980-luvulla edistyksellinen:
 - / **Sosiaalityön tehtäväksi** määriteltiin yksilöiden ja perheiden selviytymisen ja tukemisen rinnalla **yhteisöjen toimivuuden edistäminen, velvoitettiin seuraamaan kuntalaisten elinoloja ja tuottamaan niistä tietoa sekä vaikuttamaan sosiaalisten ongelmien vähentämiseen**
- Vrt. 7a §Yhteisösosiaalityö ja etsivä työ (sosiaalihuoltolain muutos 2023)
 - / Hyvinvointialueen **asukkaiden saatavissa on oltava yhteisösosiaalityötä**. Yhteisösosiaalityöllä edistetään **yhteisöjen sosiaalista eheyttä ja hyvinvointia sekä hyviä väestösuhteita**. Hyvinvointialueen järjestämää yhteisösosiaalityötä toteutetaan yhteistyössä alueen asukkaiden, kuntien, järjestöjen ja seurakuntien kanssa.
- Yhteisötasoinen sosiaalityö: ammatillinen jatkumo, toisessa päässä mikrotason yksilö- ja perhetyön muodot ja toisessa ympäristön, organisaatioiden ja yhteisöjen kanssa tapahtuva makrotason työ – liikkuminen tällä jatkumolla

Yhteisötason sosiaalityö (Koskinen 2003)

- Aluepohjainen työnjako edellytys rakenteelliselle sosiaalityölle, yhdyskuntatyö rakenteellisen sosiaalityön työmenetelmä
 - / Pedagoginen prosessi, jossa ammattilaiset, asukkaat, hallinto ja poliittiset päätöksentekijät voivat harjaantua yhteistyöhön ja vaikuttamiseen
- Suomessa vallitseva orientaatio alusta alkaen viranomaislähtöinen, sosiaalihallinnollinen tulkinta.
- Hajauttamisen ja keskittämisen syklit
- Yhteisötason sosiaalityöstä kehittynyt abstrakti käsite, jonka alle koottu erilaisia makrotason sosiaalityön interventiota
- Yhteisöllisyys on nähty välineenä
 - / Sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen ennaltaehkäisevästi,
 - / Hyvinvoinnin tuottamiseen,
 - / Uusien ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentamiseen ja sosiaalisen pääoman lisäämiseen yhteisöissä

Yhteisötyö vs. yhteisösosiaalityö

logiikka (Roivainen 2008)

- Käsitemuutos 1990–2000-lukujen vaihteessa: modernista hyvinvointivaltiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin (uuden julkisjohtamisen vaikutukset)
- Siirtyminen yhteisötyöstä yhteisösosiaalityöhön on tarkoittanut siirtymistä kauemmas yhteisöllisen muutostyön perinteestä
 - / *'Toisin tekeminen'* vaihtoehtona byrokratiatyölle
 - / *Kokonaisvaltainen työote* vaihtoehtona viipaloituneille asiakasprosesseille
 - / *Luonnolliset ryhmät* vaihtoehtona palvelujärjestelmän tunnistamille asiakasryhmille
 - / *Alueellinen ja paikallinen työote* vaihtoehtona suljetuille asiakasryhmille
 - / *Asukas-/asiakaskeskeinen työote* vaihtoehtona järjestelmäkeskeiselle työlle
 - / *Voimavarakeskeinen työote* vaihtoehtona ongelmakeskeiselle lähestymistavalle
 - / Yhteisötyön ytimessä kysymys osallisuudesta, täysvaltaisesta kansalaisuudesta, *äänen antamisesta kansalaisille*.
- Kansalaisuusajattelu vai asiakkuuskategorisoinnit?

Miksi yhteisötyö hävinnyt julkisesta sosiaalityöstä?

- Sosiaalityöhön vaikuttaa taustalla oleva vallitseva ideologia arvoineen
- Kolme tasoa, joista yhteiskunta rakentuu (Mullaly 2007):
 - / vallitseva ideologia arvoineen, uskomusjärjestelmineen ja ideaaleineen (esim. uusliberalistinen ideologia)
 - / sosiaaliset instituutiot, jotka rakentuvat vallitsevan ideologian kautta (esim. talous-, hyvinvointi- ja koulutusjärjestelmä)
 - / sosiaaliset suhteet, joita yhteiskunnan sosiaaliset instituutiot säätelevät (esim. perhe, asiakas-työntekijä-suhde)
- Yhteiskunnan taloudellinen ja poliittinen **järjestelmä** sekä niihin kytkeytyvät **rakenteet** vaikuttavat haavoittuvissa elämäntilanteissa olevien ihmisryhmien ohella **myös sosiaalityön ammatillisiin käytäntöihin ja toimintaan.**
- Ideologioiden tasolla uuden julkisjohtamisen (NPM) logiikka valuu myös instituutioiden ja sosiaalisten suhteiden tasoille

Miksi yhteisötyö hävisi julkisesta sosiaalityöstä?

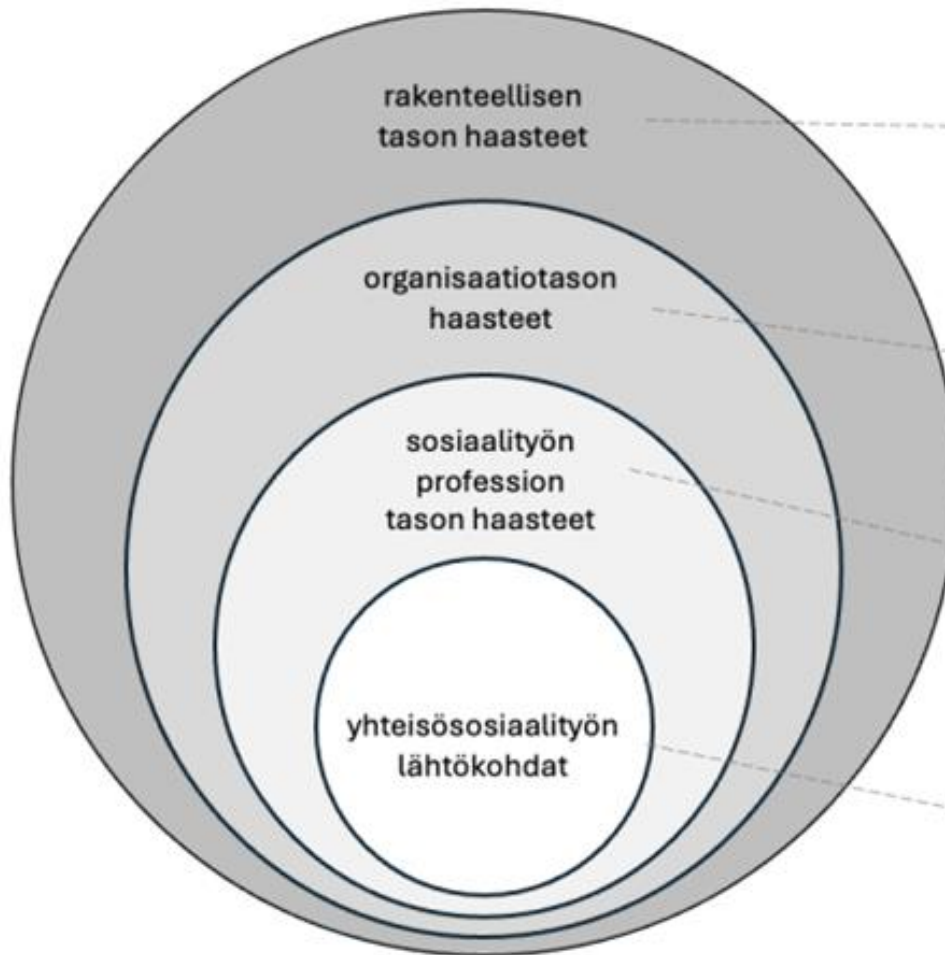
- Uuden julkisjohtamisen (NPM) ytimenä julkisen talouden tehostaminen, yritysmäisen hallintoajattelun soveltaminen, liike-elämän toimintatapojen käyttöönotto ja palveluiden ulkoistaminen valtion toiminta-alueita rajoittamalla (mm. Rinne 2009).
- Roivainen (2008, 2016): Uuden julkisjohtamisen myötä julkisen sosiaalihuollon palvelujärjestelmän tehostaminen, taloudellistuminen ja yleinen yksityisen vastuun korostamisen eetos
 - / Sosiaalityössä keskitytään yksilö- ja perhekohtaisiin asiakasprosesseihin ja korjaavaan työhön > yhteisötyö jäänyt toimistotyön katveeseen
 - / Kansalaisuuteen perustuvien tukijärjestelmien sijalle tullut tarveharkintaa korostavat järjestelmät
 - / Yhteisötyö ulkoistettu kolmannelle sektorille niukkenevien resurssien vuoksi
- Paradigman muutos NPM > NPG uuden julkishallinnan ajatteluun?
 - / Painottaa pyrkimystä sitouttaa eri tahoja yhteisen tavoitteen ja ratkaisujen saavuttamiseen kompleksisissa yhteiskunnallisissa ongelmissa (Rinne 2009)
 - / Yhteisötyön mahdollisuudet tasavertaisessa kumppanuudessa järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa?

Nea Luoma (2024) Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkemyksiä yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksistä

Esimerkkejä sosiaalisista ongelmista ja ilmiöistä yhteisösosiaalityön taustalla:

- lasten ja nuorten pahoinvointi
- syrjäytyminen, digisyrjäytyminen
- yksinäisyys
- maahanmuutto
- väestön ikääntyminen
- ilmastonmuutos
- sodat
- pandemiat
- muut globaalit kriisit

- tehokkuusajattelu
- todellisuuskäsitysten eriytyminen ja katoaminen
- palveluiden keskittäminen ja niukat resurssit
- sosiaalityön heikko asema palvelujärjestelmässä

- hierarkkinen ja byrokraattinen organisaatorakenne
- työn lakiperustaisuus
- työyhteisön tuen ja arvostuksen puute

- ammatillisuuden kaventuminen
- koulutuksen kaventuminen ja työelämälähtöisyys
- ammatti-identiteetin ja ammatillisen itsetunnon rakentuminen

- yhteisöjen kanssa tehtävä sosiaalityö
- osallisuuden vahvistaminen
- luottamuksen rakentaminen
- työn pitkäjänteisyys
- fyysinen tila toiminnalle
- toimijoiden välinen yhteistyö
- yhteiskunnallisen muutostyön orientaatio

Kuvio 1. Yhteisösosiaalityön lähtökohdat ja toimintaympäristön haasteet.

Yhteisötyön haasteita

- Yhteisöllisyys voidaan käsittää ideana, tavoitteena tai utopiana tietynlaisesta vuorovaikutustavasta.
- Kun joukko ihmisiä pyrkii järjestämään elämänsä tämän idean mukaisesti, kysymyksessä on **yhteisöllistyminen**.
- Kun ihmisryhmiin pyritään vaikuttamaan niiden ulkopuolelta, että ne järjestäisivät elämänsä yhteisöllisesti, kysymys on **yhteisöllistämisestä**. (Lehtonen 1990.)
- Palvelujärjestelmällä aina rajalliset mahdollisuudet päästä osallisuuden ja yhteisöllistymisen ytimiin, Top down-rooli
 - Haasteena lakisääteinen virkamiesrooli sekä ihmisten kanssa neuvotteleva ja muutokseen tähtäävä kumppani (tuki ja kontrolli)
- Yhteisöllisyyden motiivi palvelujärjestelmässä?
- Kenen tulee yhteisöllistyä ja miksi?

Yhteisötyön haasteita

- Kriittisyys sen suhteen minkälaista yhteisöllisyyttä tuetaan
 - Käytetäänkö yhteisöä hallinnan välineenä vai onko yhteisöllisyys asiakaskansalaisen oma valinta?
- Sopeuttaminen vai muutos suhteessa vallitsevaan yhteiskuntaan?
 - Ei hallinnan kohteena vaan mahdollisuus itse valita tapansa olla yhteiskunnan ja yhteisöjen jäsen, subjekti
 - Yhteis(ö)työ on (muutos)voimaa!
- Palvelujärjestelmäkeskeisen julkisjohtamisen tehokkuuden vaatimukset haastavat asiakas/kansalaisten osallisuuden ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksia ja potentiaalia
- Miten löytää yhteisöllisen muutostyön perinteen ja uuden julkisjohtamisen ideologian välinen 'kultainen keskitie'?

Yhteisötyön mahdollisuuksia

- Vain demokraattisilla keinoilla voi rakentaa demokratiaa/dialogia!
- Sosiaalityö asiakaskansalaisen puolestapuhuja järjestelmässä, 'nöyrä' asiakaskansalaisten kanssaoppija
- 'Paluu yhteisöihin'; kansalaiset/asiakkaat kumppanina, resurssina, voimavarana, luottamus heidän asiantuntemukseen
 - Toiminta/toiminnallisuus keskustelun vaihtoehtona/lisänä
 - Sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisevät työmuodot
- Vallan todellinen jakaminen vs. retorinen näennäisosallisuus / näennäisyhteisöllisyys
- Uuden julkisjohtamisen 'tehokkuuden' vaatiman aikakäsityksen kyseenalaistaminen – luottamus ja aika – ei synny kvartaalissa
- Yhteisöllinen ammatillisuus ei palaudu vain yksittäisiin työntekijöihin vaan koko palvelujärjestelmään liittyvään kollektiiviseen asiantuntijuuteen ja työorientaatioon.
- Johtamisen kysymys – miten yhteisöllisen muutostyön perinne mahdollistetaan julkisissa palveluissa?
 - HYVAKSin yhteisötyön toimintasuunnitelma?

Yhteisötyön mahdollisuuksia

- Kehittämishankkeiden kautta työvälineitä ja tutkittua tietoa:
 - / Karttunen, Teija (2019) ”Naisierityistä päihdehoitoa - etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naisyhteisöstä”
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/65481/1/978-951-39-7839-6_vaitos28092019.pdf
 - / Luoma, Nea (2024) Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkemyksiä yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksistä. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.
https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/178896/Luoma_Nea_opinnayte.pdf?sequence=1&isAllowed=y
 - / Penttilä, Pasi (2024) Yhteistyöstä yhteisötyöhön. Yhteisösosiaalityön erilaisten toteutustapojen kartoittamista
https://www.hyvaks.fi/sites/default/files/2024-09/KoskeHarjoitteluraportteja18_Penttil%C3%A4.pdf
- Yhteisövaikuttavuus:
 - / <https://lapsuudenrakentajatverstas.fi/yhteisovaikuttavuus/>
 - / <https://collectiveimpactforum.org/what-is-collective-impact/>

Kirjallisuus:

- Eräsaari, Leena (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Marika Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, 109-125.
- Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lehtonen, Heikki (1990) Yhteisö. Tampere: Vastapaino.
- Luoma, Nea (2024) Yhteisösosiaalityön asiantuntijoiden näkemyksiä yhteisösosiaalityön tekemisen edellytyksistä. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto.
- Mullaly, Bob (2007) The New Structural Social Work (3rd ed.). Toronto: Oxford University Press.
- Rinne, Päivi (2009) Matkalla muutokseen. Sosiaalialan projektitoiminnan perustelut, tavoitteet ja toimintatavat Sosiaaliturva-lehdenkirjoituksissa 1990-luvulla. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 356. University of Jyväskylä.
- Roivainen, Irene (2016) Uusyhteisöllinen yhteiskuntapolitiikka ja sosiaalityö. Teoksessa Irene Roivainen & Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. United Press Global, 63-70.
- Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, Nylund, Korkiamäki, Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö: kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-kustannus, 25-42.
- Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

KIITOS!

